Ir a la versión castellana

.doc .htm .pdf

Versió catalana

.htm .pdf

I ELS JESUÏTES, TENIEN ESCLAUS?

Si vols veure una cronologia

Si vols millorar-la...

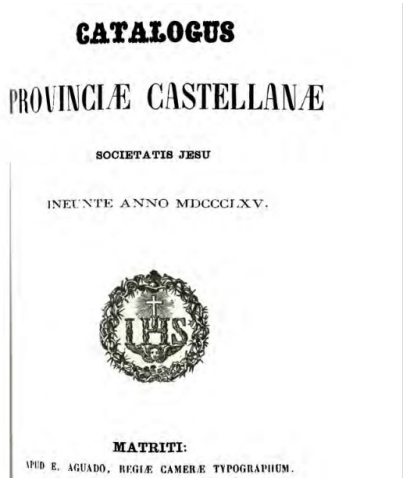
Como ocurría en las demás órdenes religiosas, tanto masculinas como femeninas, las provincias americanas de la Compañía de Jesús, desde Nueva España hasta la Tierra del Fuego (Chile) financiaban sus misiones y colegios gratuitos con la aportación fundamental de sus *haciendas, mantenidas con la doble fuerza de trabajo típica de la sociedad colonial: indios y esclavos negros,

Diccionario histórico de la Compañía de Jesús

Præf. fam. nigr.,

Què significa això?

Abans caldria preguntar: d'on has extret això?

CATALOGUS

PROVINCIÆ CASTELLANÆ

SOCIETATIS JESU

INEUNTE ANNO MDCCCLXV.

IHS

MATRITI:

APUD E. AGUADO, REGIÆ CAMERÆ TYPOGRAPHUM.

La resposta és: d'un catàleg dels jesuïtes, a on surten els noms de cada jesuïta i la feina que cadascú té encomanada.

Aquest és el catàleg de la *Província de Castella* de l'any 1865, a on trobem entre els jesuïtes del

COLLEGIUM REG. HABANENSE,

ET CONVICTUS.

Dominicus Aguerreche, *Præf. fam. nigr., Visit. oral. et exam., Ad dom.*

en el grup dels "*germans coadjutors*"

Jo ja sabia que a moltes comunitats sortia ...

Praef. famul.

...que designava el «*Praefectus famulorum*», l'encarregat / responsable (normalment un germà coadjutor) dels criats i empleats de la casa, col·lectiu que avui dia pot ser masculí i femení. Del llatí *famulus, -i,* que es traduiria per «*criat*» i els seus sinònims.

Però, qui són aquests «***famul. nigr.***»? No cal ni molta imaginació ni molts diccionaris: son els criats negres, son els esclaus.

Primera pregunta que se'm presenta: com és que jo m'assabento, quan ja tinc més de vuitanta anys i més de seixanta-cinc a la Companyia de Jesús de l'existència d'aquest (d'aquests) "*Praefectus famulorum nigrorum*" i dels corresponents esclaus a les nostres comunitats?

No era jo, més o menys, coneixedor (i molt abans de la famosa pel·lícula LA MISIÓN) de les no menys famoses "*Reduccciones del Paraguay*"? Com ignorava el que passava en aquells mateixos temps i, més o menys, per les mateixes latituds?

El tema m'arriba a través d'"academia.edu": t'envien articles de la mateixa temàtica dels que tu has penjat (*upload*) prèviament. Van pensar que si jo havia penjat feia ja un cert temps...

Recorda:
Deixa els links per
a una segona! lectura!

TOTES LES PROPIETATS
(FINQUES RÚSTIQUES I URBANES),
TOTS ELS DIPÒSITS BANCARIS
I TOTES LES ACCIONS
DE LA COMPANYIA DE JESÚS A ESPANYA

...em podria interessar l'article d'un professor titular i investigador de *l'Universidad Nacional de La Plata*, un article d'en *JORGE TROISI MELEAN*

Recorda:
No tots els links
t'han d'interessar!

"*EL ORO DE LOS JESUITAS*":
LA COMPAÑÍA DE JESÚS Y SUS ESCLAVOS
EN LA ARGENTINA COLONIAL

Veig (veureu) que té molt publicat sobre aquest tema, però com no sabem (almenys, jo) de quin peu calça, us invito -per començar- a llegir l'article LA ESCLAVITUD NEGRA del DICCIONARIO HISTÓRICO DE LA COMPAÑÍA DE JESÚS (DHCI).

Llegir-lo en el Diccionari
Llegir-lo ja extractat (pdf)

Li podem donar una bona nota, però em permet mantenir una pregunta que ja fa molt temps em roda pel cap: per què no es diu que, a més a més de ser «*el gran apóstol de los esclavos negros*»[1], sant Pere Claver era un «*posseïdor d'esclaus*»? Pere Claver i la immensa majoria dels jesuïtes d'aquell temps dirien el mateix que uns quants segles més tard deia el nostre professor de sociologia a Sant Cugat, el gran Pare Vilacreus:

Capitalismus in se non est injustus,
sed indiget profunda reformatione

Pocs dels seus alumnes li van fer cas: els uns, la majoria, perquè votant el que més tard votaren no creien la segona línia; d'altres, una minoria, molt selecta i molt minoria, no creien a la primera línia.

Pere Claver seria dels pocs que li farien cas:

L'esclavisme no és injust,
però necessita una profunda reforma.

Hugh Thomas, a *La trata de esclavos 1440-1870*, en els paràgrafs plens d'elogis dedicats a Pere Claver, tampoc diu res de la seva condició de «*posseïdor d'esclaus*».

Pere Claver a Hugh Thomas

El *Diccionario* no calla els noms (alguns, no tots) dels jesuïtes que proclamaven la radical injustícia del sistema esclavista.

[1] A la resenya de Juan de Arcos en el DHCI

Diego de Avendaño, (1594-1688)

Teniendo el cargo de censor de la *Inquisición, rechazó (postura posiblemente excepcional), la licitud de la trata de negros africanos (a lo que dedica un capítulo de su *Thesaurus Indicus* [1: título IX, cap. XII), condenó los trabajos forzados (**mitas*) en las minas. Avendaño niega la licitud de la trata de negros y exige la restitución, llegando hasta denegar la absolución a los poseedores de esclavos negros.

Ampliar en el DHSI

Francisco Javier Alegre, (1729-1788)

Refiriéndose a la esclavitud negra y basándose en la teoría de Luis de *Molina, dice que esa forma de esclavitud «*es del todo injusta e inicua, a no ser que los ministros regios a quienes les está encomendado este asunto tengan noticia del justo título que la haga lícita en casos particulares*» (Institutionum theologicarum, lib. VI, prop. XI, n. 32), publicada en Venecia (1789-1791)

En pleno siglo xv reprueba el tráfico de esclavos, defiende la libertad religiosa de los infieles y la tolerancia civil de los paganos, judíos y herejes.

Ampliar en el DHSI

Però oblida alguns noms que ens són recordats per Jean-Pierre Tardieu, professor de *Civilización Hispanoamericana* a la Universitat de La Reunión, especialista de la diàspora negra a les Amèriques espanyoles colonials, en el seu article *Semiología del "silencio" de los jesuitas ante la esclavitud de los Negros en Hispanoamérica*, publicat el febrer de 2016.

Antonio Torres,

Autor de una carta enviada al prepósito general Claudio Aquaviva desde el colegio de Oaxaca en Nueva España el 2 de enero de 1582, haciéndose el eco de las preocupaciones de varios religiosos suscitadas por el uso en la Compañía de mano de obra servil.

> Entiendo que convendría mucho deshazernos de esclavos y esclavas; porque no nazcan esclavillos de quien no querríamos. Y no sé cómo están saneadas consciencias de algunos superiores, poniendo sus súbditos en tan fuertes occasiones como yo las he visto. Demás desto, no sé quán decente cosa es la piedad que la Compañía professa, traer los esclavos cargados de hyerro, como los seglares.

Miguel García,

Del colegio de Bahía de Todos los Santos, quien firmó otra denuncia con fecha del 26 de enero de 1583.

> A multidão de escravos que tem a Companhia nesta Província, particularmente neste Colégio, é coisa que de maneira nenhuma posso tragar, maxime, por não poder entrar no meu entendimento serem licitamente habidos.
>
> La multitud d'esclaus que té la Companyia en aquesta Província, particularment en aquest Col·legi, és una cosa que de cap manera puc empassar-me, sobretot perquè no pot entrar en el meu enteniment que siguin lícitament tinguts.

Gonçalo Leite

Del mismo colegio, tres años y medio después, su tono se hizo aún más violento:

> Sabe Deus com quanta dor de coração isto escrevo, porque vejo os nossos padres confessar homicidas e roubadores da liberdade, fazenda e suor alheio, sem restituição do passado, nem remédio dos males futuros, que da mesma sorte cada dia se cometem
>
> Déu sap amb quin dolor de cor escric això, perquè veig els nostres sacerdots confessar assassins i lladres de la llibertat, la propietat i la suor dels altres, sense restitució del passat, ni remei per als mals futurs, que es cometen cada dia de la mateixa manera.

L'autor, en Jean-Pierre Tardieu, no deixa d'afegir:

> Huelga añadir que a Garcia y a Leite se les devolvió pronto a su provincia de origen.

El *Diccionario* confessa que entre els jesuïtes

> ...no se registran casos de un radicalismo como el de los franciscanos Francisco José de Jaca [(1645-1690), en su libro *Resolución sobre la libertad de los negros y sus originarios en estado de paganos y despues ya cristianos*] y Epifanio de Moirans [(1644-1689), en su libro *Servi liberi seu naturalis mancipiorum libertatis iusta defensio*],, encarcelados en La Habana (1681) por predicar contra la injusticia de toda forma de esclavitud.º

Ens podem preguntar per què utilitza la paraula «*radicalismo*».

Una cosa és tenir esclaus i una altra és participar en el comerç del tràfic d'esclaus. Aquí el *Diccionario* només pot dir que...

- ✓ la extensión de la implicación en este comercio parece que se ha exagerado,
- ✓ esto no prueba la pretensión de que los miembros de la Compañía de Jesús eran traficantes de esclavos a gran escala.

...afegint que

> por los años 1590, algunos jesuitas en Brasil y Angola abogaron de hecho en favor de un activo papel jesuita en el comercio de esclavos con el fin de aumentar los ingresos en apoyo del proyectado colegio de Luanda.

Si en aquest punt el *Diccionario* admet que...

> ...en Brasil, donde la Compañía de Jesús llegó a ser el principal posesor institucionalizado de esclavos africanos,

...podem donar per bona l'afirmació d'en Jean-Pierre Tardieu

> El realismo jesuítico, fruto del probabilismo y de la casuística, con el respaldo de su rigurosa administración, hizo de la orden el mayor propietario de esclavos del Nuevo Mundo.

¿De quines quantitats parlaríem? Aquest "*mayor propietario*" quants en tindria?

El *Diccionario* gosa donar una resposta: uns 17.275.

> Aunque no existe un cálculo preciso de la cantidad de esclavos al servicio de colegios, residencias y, sobre todo, de haciendas y *obrajes durante los siglos XVI y XVII, con todo, se pueden establecer cifras parciales del siglo XVIII a base de los documentos de las temporalidades, al tiempo de la *expulsión (1767);

> podría decirse que entonces la CJ disponía de unos 17.275 esclavos de origen africano.

Jean Pierre Tardieu s'anima a "*proponer que la cifra total rondaría alrededor de 20 000 esclavos*".

> Atenció!!
>
> Son els esclaus que tenia en aquell moment, "*al tiempo de la expulsión*", i sense parlar encara de l'Amèrica del Nord (tema del proper capítol).
>
> Qui sap els que va arribar a tenir…!

I aquest "*mayor propietario*" no deixava de buscar la llibertat dels esclaus. Això sí: la seva "*veritable llibertat*", la llibertat de les seves ànimes. És el que diu Alonso de Sandoval, el jesuïta de caràcter "*áspero, desabrido y riguroso*" (segons l'opinió del General de la Companyia d'aquell temps), en el seu *De Instauranda Aethiopum Salute*, publicat a Sevilla el 1627.

> Y esto es lo mesmo que todos los demás santos enseñaron y escribieron, y lo que nosotros, a ley de ser discípulos de Jesucristo, debemos enseñar y ejercitar, persuadiéndonos que los fieles obreros [los jesuïtes, por ejemplo] deben tener la mesma estima de unos y de otros que tiene el Señor, y no han de mirar si es blanco o negro, libre o esclavo, para emplear en su ayuda y remedio el talento que el Señor les dio, sino si es alma necesitada redimida con la sangre de Cristo Señor Nuestro. Y porque para el perfecto cumplimiento de cosa de tan gran importancia, nos fue forzoso dar la noticia necesaria de la justificación de la esclavitud de estos negros, que hemos visto no nos es de menos importancia para el mesmo, sin darla del modo como traen a estos pobres negros a vender a estas y otras partes, después de cautivos en aquéllas. Por lo cual tratará lo restante de este capítulo de sólo aquesto, para que siquiera viendo cuán estrecho y miserable cautiverio sea el corporal en que estos pobres entran, se lo aliviamos procurándoles con todas nuestras fuerzas la libertad espiritual y principal de sus almas.
>
> Cautivos estos negros con la justicia que Dios sabe...!

"*Procurar con todas nuestras fuerzas la libertad espiritual*" fou tasca de molts jesuïtes. També la d'un altre de ben famós, el gran predicador António Vieira. Els habituals lectors d'aquesta web ja coneixen algun dels seus sermons a la població esclava, per exemple aquest paràgraf que vaig conèixer gràcies a Paulo Suess:

> Oh! se a gente preta, tirada das brenhas da sua Etiópia, e passada ao Brasil, conhecera bem quanto deve a Deus e a sua Santíssima Mãe por este que pode parecer desterro, cativeiro e desgraça, e não é senão milagre, e grande milagre! Dizei-me: vossos pais, que nasceram nas trevas da gentilidade, e nela vivem e acabam a vida sem lume da fé nem conhecimento de Deus, aonde vão depois da morte? Todos, como credes e confessais, vão ao inferno, e lá estão ardendo e arderão por toda a eternidade. E que, perecendo todos eles, e sendo sepultados no inferno como Coré, vós, que sois seus filhos, vos salveis, e vades ao céu! Vede se é grande milagre da providência e misericórdia divina: *Factum est grande miraculum, ut Core pereunte filii illius non perirent*. - Os filhos de Datã e Abiron pereceram com seus pais, porque seguiram com eles a mesma rebelião e cegueira; e outro tanto vos poderá suceder a vós. Pelo contrário, os filhos de Coré, perecendo ele, salvaram-se, porque reconheceram, veneraram e obedeceram a Deus; e esta é a singular felicidade do vosso estado, verdadeiramente milagroso.
>
> > Oh! Si el poble negre, pres de les terres salvatges d'Etiòpia i portat al Brasil, sabés bé quant deuen a Déu i a la seva Santíssima Mare pel que pot semblar exili, captivitat i desgràcia, i no és més que un miracle, i un gran miracle! Digues-me: els teus pares, que van néixer a la foscor de la societat gentil, i hi viuen i acaben la seva vida sense la llum de la fe o el coneixement de

> Déu, on van després de la mort? Tots com creieu i confesseu, se'n van a l'infern, i allí cremen i cremaran per tota l'eternitat. I si, morint tots ells tots moren i sepultats a l'infern com Coré, vosaltres, que sou els seus fills, ¡us podeu salvar i anar al cel! Mireu si no és un gran miracle de la providència i de la divina misericòrdia: *Factum est grande miraculum, ut Core pereunte filii illius non perirent*. - Els fills de Datan i Abiron van morir amb els seus pares, perquè van seguir amb ells la mateixa rebel·lió i ceguesa; i us pot passar a vosaltres el mateix. Al contrari, els fills de Coré, morint ell, es van salvar, perquè van reconèixer, venerar i obeir Déu; i aquesta és la singular felicitat del vostre estat, veritablement miraculós[2].

I ara, gràcies a Jean Pierre Tardieu, he trobat un dels paràgrafs que segueixen d'aquest mateix sermó:

> Em um engenho sois imitadores de Cristo crucificado: Imitatoribus Christi crucifixi - porque padeceis em um modo muito semelhante o que o mesmo Senhor padeceu na sua cruz e em toda a sua Paixão. A sua cruz foi composta de dois madeiros, e a vossa em um engenho é de três. Também ali não faltaram as canas, porque duas vezes entraram na Paixão: uma vez servindo para o cetro de escárnio, e outra vez para a esponja em que lhe deram o fel. A Paixão de Cristo parte foi de noite sem dormir, parte foi de dia sem descansar, e tais são as vossas noites e os vossos dias. Cristo despido, e vós despidos; Cristo sem comer, e vós famintos; Cristo em tudo maltratado, e vós maltratados em tudo. Os ferros, as prisões, os açoites, as chagas, os nomes afrontosos, de tudo isto se compõe a vossa imitação, que, se for acompanhada de paciência, também terá merecimento de martírio. Só lhe faltava a cruz para a inteira e perfeita semelhança o nome de engenho: mas este mesmo lhe deu Cristo, não com outro, senão com o próprio vocábulo. Torcular se chama o vosso engenho, ou a vossa cruz, e a de Cristo, por boca do mesmo Cristo, se chamou também torcular: Torcular calcavi solus5 . - Em todas as invenções e instrumentos de trabalho parece que não achou o Senhor outro que mais parecido fosse com o seu que o vosso.

> En un ingeni sou imitadors del Crist crucificat: *Imitatoribus Christi crucifixi* - perquè patiu d'una manera molt semblant al que va patir el mateix Senyor a la seva creu i al llarg de la seva Passió. La seva creu era de dues peces de fusta, i la vostra en un ingeni és de tres. Tampoc allà hi faltaven canyes, perquè apareixen dues vegades a la Passió: una fent de ceptre de burla, i una altra d'esponja en la qual li donaren el [vi barrejat amb] fel. La Passió de Crist va ser en part de nit sense dormir, en part de dia sense descansar, i així són les vostres nits i els vostres dies. Crist nu, i vosaltres nus; Crist sense menjar, i vosaltres famolencs; Crist en tots els sentits maltractat, i vosaltres maltractats en tots els sentits. Els ferros, les presons, els assots, les ferides, els noms insultants, tot això conformen la vostra imitació, que, si fos acompanyada de paciència, també tindrà mereixement de martiri. L'únic que faltava a la creu per la completa i perfecta semblança, era el nom del ingeni: però aquest mateix Crist la va donar, no amb cap altra, sinó amb la mateixa paraula *Torcular* és el nom donat al vostre ingeni, o a la vostre creu, i a la del Crist: per boca del mateix Crist, també s'anomenava *torcular*: *Torcular calcavi solus* [Is 63, 3]. - En tots els invents i instruments de treball sembla que el Senyor no en trobà un altre més semblant al seu que el vostre.
>
> Extractado del *Sermão Décimo Quarto (do Rosário)*

[2] Fa referència al capítol XVI de *Nombres*

Quan la Congregació General XXXII, convocada el 8 de setembre de 1973 pel General Pedro Arrupe i celebrada des de l'1 de desembre del 1974 fins al 7 de març de 1975, en el seu Decret 4 diu...

> La misión de la Compañía de Jesús hoy es el servicio de la fe, del que la promoción de la justícia constituye una exigència absoluta

...per continuar afegint en el següent paràgraf...

> Ciertamente ésta ha sido siempre, bajo modalidades diverses, la misión de la Compañía

...potser que més d'un dels descendents d'aquella "*multitudo*" de "*imitadores de Cristo crucificado*" s'exclamés, potser una miqueta barroerament

Qué morro que tienen esa gente;
¡tienen un morro que se lo pisan!

Certament, no havien demanat perdó, no havien restituït... Restituir era una de les exigències d'en Diego de Avendaño per poder donar l'absolució als posseïdors d'esclaus.

I potser algun d'ells es preguntés en "*noites sem dormir*" sota quina d'aquelles "*modalidades diversas*" els seus avantpassats foren esclaus dels jesuïtes.

Però, però, però....

I aquella casa de Maria,
on hi havia molta gent
reunida que pregava,
no tenia una esclava?

Qui era aquella noia jove
que es deia Rode?
O no has llegit mai Ac 12, 13?